

ALGUNES REFLEXIONS SOBRE ELS PREMIS LITERARIS INFANTILS I JUVENILS CATALANS

Teresa Mañà

professora de la Facultat de Biblioteconomia
i Documentació de la Universitat de Barcelona

Com que fer un panorama i una valoració dels premis literaris infantils i juvenils en català requeriria bastant més espai del que ens pertoca en aquesta secció, ens limitarem a esbossar el panorama i plantejar alguns aspectes per a l'anàlisi.

Introducció

Els premis literaris per a obres originals en català destinades al públic infantil i juvenil tenen, a hores d'ara, una certa trajectòria. Si les fonts bibliogràfiques no fallen, els degans dels premis infantils i juvenils són el Josep M. Folch i Torres (1962) i el Joaquim Ruyra (1963), tots dos convocats per l'editorial La Galera en els inicis del llibre infantil en català, i que tenen al seu catàleg autors i títols que han estat un autèntic referent dins la literatura infantil. Darrere d'aquests, fins als anys vuitanta no en van aparèixer de nous; en l'actualitat, alguns es mantenen, altres han desaparegut i d'altres han tingut una vida atzarosa amb canvis d'editorials i de patrocinadors, com el premi Apel·les Mestres, d'àlbum il·lustrat, que convocà l'any 1981 l'editorial Destino i que, ara dins l'òrbita de Planeta, pateix de poca visibilitat, o el Guillem Cifre de Colonya, nascut també el 1981 amb el patrocini de la Caixa de Pollença i La Galera, que actualment és convocat per una fundació i publicat per l'editorial Barcanova. És evident que els premis convocats per editorials que no han estat absorbides per grans conglomerats empresarials tenen més bona vida que els convocats per caixes, fundacions, ajuntaments i altres institucions. Serveixin d'exemple El Vaixell de Vapor, viu des del 1984, i el Gran Angular, nascut el 1990, tots dos editats per Cruïlla, o l'Edebé, creat per la mateixa editorial el 1992, premis que es mantenen i reforcen any rere any. Més tardà va ser l'atorgat per l'editorial Barcano-

va, que no va veure la llum fins al 2002, però que avui està ben consolidat.

Els premis a obres publicades, i sempre honorífics, són pocs: el premi de la Crítica que atorga la revista *Serra d'Or* des del 1977 amb un jurat especialista, el premi Samaruc de l'Associació de Bibliotecaris Valencians des del 1993, els premis Junceda d'Il·lustració i, convocats pel Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil, l'Atrapallibres i el Protagonista Jove, únics a l'Estat, ja que el jurat està compost per centenars de lectors infantils i juvenils, pròpiament els seus destinataris.¹ En el cas del *Serra d'Or*, els premis són una oportunitat per a tipus de llibres per als quals no existeixen convocatòries, com per exemple els llibres de coneixements o d'informació, a més de tenir en compte els llibres de poesia en l'apartat de ficció. ...

Il·lustració de Gabriel Salvadó. *L'illa de Paidonèsia*, d'Oriol Canosa (La Galera). Premi Josep M. Folch i Torres 2016.

... Les dades

Voler saber quants premis hi ha per a llibres infantils i juvenils no resulta fàcil.² En primer lloc, perquè no existeix cap base de dades prou actual i rigorosa que contingui aquesta informació i, en segon lloc, perquè la base de dades que existeix, la de premis literaris de la Generalitat, no permet buscar específicament per aquest subgènere. D'altra banda, aquesta base de dades no elimina aquells que ja no es convoquen, com, per exemple, el premi Nacional en la modalitat de Literatura Infantil o

el premi Antaviana de Poesia, que es va concedir per darrera vegada el 1998. Aquesta base seria útil per ferne un repàs històric, però en l'actualitat no permet saber no només quants premis literaris infantils i juvenils es convoquen, sinó quins es convoquen, informació que ajudaria, sobretot, l'autor novell que desitja provar sort i estrenar-se amb honor i fortuna en aquest gènere.

Les dotacions també són una dada interessant sobre la qual no podem opinar sense fer un estudi més acurat i extens que depassaria aquest espai. Amb una mirada ràpida, no sembla que les remuneracions dels premis infantils i juvenils siguin gaire generoses: les quantitats oscil·len entre els 3.000 euros per als guardons infantils i els 7.000 - 9.000 euros per als juvenils, amb destacables excepcions, com els 16.000 euros del premi Bancaixa de novel·la juvenil o el premi Edebé, dotat amb 25.000 euros per a l'infantil i 30.000 euros per al juvenil. Podem pensar que aquestes xifres estan lluny dels premis d'adults si recordem els 601.000 euros del Planeta, però entre aquests també n'hi ha de ben minsos, com el Nadal, dotat només amb 18.000 euros, o el Josep Pla, amb 6.000 euros, que compensen el poc guany amb el prestigi del premi i la repercussió mediàtica. En tots els casos, siguin per a adults o infantils, aquests imports són a compte de drets d'autor. Només quan es tracta de quantitats molt exigües (300 euros, 500 euros), els premis són realment una gratificació. En qualsevol cas, queda clar que les ajudes a estimular la creació no passen pels premis sinó per ajuts institucionals.

Al marge de la dotació, la concentració de premis en determinades tipologies és una de les debilitats que presenten els premis literaris a obres originals.

Il·lustració de Rubèn Montañá. En *Benjamí i el semàfor que mai no es posava verd*, de Sans & Montañá (Barcanova). Premi Guillem Cifre de Colonya 2016.

Se'n convoquen majoritàriament per a textos de narrativa, i la poesia i el teatre només tenen cabuda en convocatòries locals o més minoritàries, així com els contes il·lustrats. D'altra banda, parlem sempre de llibres de ficció. No hi ha premis per a la divulgació o el llibre informatiu.

El valor dels premis

Un debat recurrent en els premis és la seva honestedat, el dubte sobre si la concessió es fa per decisió de l'editorial i no del jurat. De fet, qui tria no és el jurat sinó els

lectors professionals de les editorials, que són els qui fan la selecció prèvia. El jurat decideix sobre uns finalistes, i una manera de premiar el que desitja l'editorial podria ser, com exposava amb malícia Juan Marsé en dimitir el 2005 de jurat del Planeta, que la selecció que et proporcionin sigui tan mediocre que només sobresurti el que l'editorial vol. En el cas dels premis de llibre infantil, gosaríem afirmar que són atorgats de manera absolutament justa. Potser no hi ha prou diner en joc o potser no hi ha autors prou mediàtics que puguin assegurar l'èxit de vendes?

Tenen sentit, els premis? Per a què serveixen? En certa manera, contribueixen a descobrir o consolidar nous autors, però el més provat fins ara és que són una eina de promoció de l'editorial; vegeu el model de Planeta. A més, a les editorials les convocatòries els permeten obtenir «material» per fornir la màquina: dels premis en queda un viver de textos d'on l'editorial pot pouar obres que han passat pel sedàs d'un lector i que, si es tracta dels seleccionats per passar a la final, a més han estat valorats per especialistes. Per als lectors i compradors, els premis són una eina per seleccionar millor. Un llibre premiat ofereix una certa garantia per ser recomanat per bibliotecaris, llibreters i progenitors. I, pel que fa les vendes, potser el llibre premiat mereix més bon tracte a la llibreria, més visibilitat, cosa que repercuteix en una major venda. En el cas de l'autor, diríem que la vanitat personal també és un gran al·licient per presentar-s'hi.

Els guanyadors

La mirada retrospectiva sobre els premis que s'atorguen ens permet opinar, sense una anàlisi més ri-

Il·lustració de Mercè Canals. *Viure amb la Hilda*, de Bel Olid (Destino). Premi Apel·les Mestres 2016.

gorosa, que no han variat gaire: n'han desaparegut a causa de la crisi, però els que s'han mantingut no presenten gaires canvis més enllà de la dotació econòmica. Es mantenen les bases, es mantenen els jurats i, gairebé, gosaríem dir que es mantenen els guardonats.

En la nòmina de guanyadors, un element que hauria de preocupar és la poca presència de veus noves; segurament, la necessitat d'assegurar una entrada econòmica porta els nostres autors més veterans a peregrinar a la recerca d'un o altre premi, per la qual cosa es repeteixen noms amb una certa freqüència. Per a les veus noves, es fa difícil fer-se lloc al costat d'altres autors amb més ofici i experiència, i tot i que no posem en dubte la vàlua dels jurats, és obvi que l'original ha de ser millor per destacar i per superar la primera tria feta pels lectors editorials, als quals, malgrat la seva traça, se'ls pot escapar alguna obra interessant o poden estar condicionats pels gustos o les modes de la temporada (en aquest sentit, els temes i gèneres de moda es poden resseguir en els catàlegs dels llibres premiats: per als joves, hi ha hagut una època de morts vivents, de romanços paranormals, per passar després a les distopies i les novel·les apocalíptiques; per als infants, dominen les fantasies de personatges normals amb dots extraordinaris).

Entre els premiats de cada any, sempre hi ha alguns noms coneguts: en la nòmina de l'any 2016 trobem Jaume Cela, Carles Cano, Maite Carranza, Anna Manso, Maria Carme Roca, entre d'altres, que ja tenen un nom i un currículum acreditat. Però també hi ha veus noves, autors que no han publicat gens o ben

poc i per als quals guanyar representa la seva oportunitat. Cal esperar que passi el temps per veure si el reconeixement atorgat ha estat l'empenta que necessitava aquell autor per llançar-se a l'aventura d'escriure. Dos noms com a exemple: Carles Sala, guanyador de quatre premis entre el 2008 i el 2009, publica amb regularitat. Per contra, Antoni Garcia Llorca, un autor amb onze obres publicades, set de les quals premiades i reconegut per la seva vàlua, sembla retirat de la creació literària i no ha editat cap altra obra des de 2009. En qualsevol cas, seria interessant fer el seguiment dels autors i dels títols premiats al llarg dels anys per saber quina ha estat l'evolució dels temes, i fins a quin punt s'han incorporat veus noves o s'han repetit les dels veterans.

En definitiva, malgrat els defectes que els puguem trobar, creiem que els premis literaris aporten beneficis a tothom: als autors, a les editorials, als prescriptors. Caldria veure, però, què opinen els lectors infantils i juvenils, els destinataris finals. Aquests són, al capdavant, els veritables jurats. •

1. Aquest premi parteix d'una selecció feta per especialistes en què s'inclouen traduccions, per la qual cosa no és pròpiament de reconeixement de la LITJ catalana, un assumpte que ja s'ha comentat en altres instàncies.

2. L'any 1995 el mateix Consell, amb el patrocini del Ministeri de Cultura, va editar el fullet *Premis de Llibre Infantil i Juvenil editats a Catalunya (1985-1995)*, que recollia els premis i premiats al llarg d'aquells deu anys. Des d'aleshores no s'ha editat cap altra obra amb aquesta informació.

Il·lustració de Maite Gurrutxaga. *La Immortal*, de Ricard Ruiz Garzón (Edebé). Premi Edebé 2017.

